

De welstandsnota als experiment

Kees de Graaf en Anne Marie Nannen beschreven in hun artikel de ontwikkeling rondom het nieuwe welstandstoezicht. Veel gemeenten zijn nog druk bezig met het vervaardigen van hun eigen welstandsnota. Sommige schrijven de nota zelf, andere huren hiervoor particuliere bedrijven in. Eén daarvan is Veenbos en Bosch landschapsarchitecten. Dit bureau uit Arnhem maakte nota's voor de gemeenten Twenterand en Hof van Twente.

In januari 2003 is de Woningwet vernieuwd. Hiermee heeft de individuele burger meer vrijheid gekregen, onder andere doordat meer bouwsels vergunningvrij zijn verklaard. Daarnaast schrijft de woningwet voor dat gemeenten per 1 juli 2004 een welstandsnota moeten hebben. Dit komt voort uit kritiek op de huidige welstandscommissies, die er niet altijd even consistente en duidelijke uitgangspunten op na houden. Met het invoeren van de welstandsnota worden gemeentes gedwongen zelf hun welstandsbeleid te formuleren, iets wat voorheen door de welstandscommissies zelf werd gedaan. In deze welstandsnota moeten duidelijke criteria staan, waaraan een bouwwerk moet voldoen. Hierdoor moet het welstandstoezicht transparant, efficiënt, toetsbaar en openbaar worden, en niet meer beperkingen met zich mee brengen dan noodzakelijk. Zonder deze nota is er na 1 juli geen welstandstoezicht meer mogelijk, dus haasten veel gemeentes zich om de welstandsnota op tijd af te hebben. De inhoud van de nota staat vrij en verschilt dus per gemeente, van een paar kantjes tekst tot boekwerken van 400 pagina's.

Wie schrijft de welstandsnota?

Elke provincie heeft van oudsher een welstandsorganisatie: Libau in Groningen, het Gelders Genootschap in Gelderland

en het Oversticht in Overijssel. Vroeger formeerde deze organisatie de welstandscommissies. Met de nieuwe woningwet hebben de welstandsorganisaties hun vanzelfsprekende rol verloren en kunnen gemeentes zelf hun welstandscommissie samenstellen. Dat kost veel tijd, daarom maken met name de kleinere gemeenten nog steeds gebruik van de diensten van de provinciale welstandsorganisaties. Deze hebben flink hun best gedaan om hun werk te behouden en in de aanloop naar de welstandsnota's symposia georganiseerd, voorbeeldnota's en zelfs voorbeeld-inhoudsopgaves opgesteld. Door deze lichte vorm van hersenspoeling zijn veel nota's op elkaar gaan lijken. Sommige gemeentes schrijven de nota's zelf, andere besteden het werk uit. Veenbos en Bosch landschapsarchitecten heeft twee nota's vervaardigd, voor de gemeente Twenterand ten noorden van Almelo en de gemeente Hof van Twente ten westen van Hengelo.

Opbouw

Het zijn twee kleurrijke documenten van rond de 100 pagina's, vol illustraties en foto's. Beide nota's hebben dezelfde opbouw. Ze beginnen in deel 1 met een uitleg van beleid en procedures. Ook worden hierin de intenties uitgesproken met de nota niet alleen criteria voor het welstandsbeleid vast te stellen, maar ook op een

Peter Veenstra

Redacteur TOPOS

p__v@hotmail.com

Criteria

Doel van de regels voor dit deelgebied is om de karakteristieke vervlechting van de bebouwingsensembles met het omliggende landschap te behouden en te versterken. In de gevelbehandeling voegt nieuwbouw zich op een aantal essentiële punten naar de bestaande kenmerken.

Plaatsing

- In lijn met de huidige opbouw is de opzet van de erven losjes.
- De nieuwbouw voegt zich in het ensemble vangebouwen. Vanaf de omliggende wegen ligt nieuwbouw niet dominant in het zicht.

Hoofdvorm

- Nieuwbouw moet in maat in een passende verhouding staan tot de bestaande bebouwing.
- Het huis krijgt een lage kap.
- Huis, stal en schuur hebben een eenvoudige hoofdvorm.
- De stal en de schuur hebben een kap.

Gevel

- De gevel van het hoofdgebouw heeft een opbouw met verticale elementen.
- De huizen worden in baksteen en/of in hout gebouwd.
- De gevels van alle gebouwen zijn bescheiden en evenwichtig. Ze zijn harmonisch van opzet.
- De stal en de schuur kunnen in alle, mist deugdelijke, materialen worden uitgevoerd.

Detailering

- De gevels van alle gebouwen worden in gedekte kleuren gehouden.
- De daken van de huizen en boerderijen worden in matte gebakken pannen en/of in riet uitgevoerd.
- De daken van de stallen en schuren worden rood of donkergrijs gehouden.

Erf

- Het voorerf kent een representatieve, het bedrijfsdeel een zakelijke inrichting.
- Op het erf staan de bomen los, in een groep of op een rij.
- Op de erven worden eiken geplant.

Zonering Twenterand

meer algemene manier de ruimtelijke kwaliteit te bevorderen. Deel 2 bevat een analyse van de gemeente en haar context. Dit leidt tot een ontwikkelingskaart: hierin staat welke gebieden behoudend worden benaderd en welke progressief. De analyse en de ontwikkelingskaart vormen de basis voor de indeling in deelgebieden, die in deel 3 worden voorzien van gebiedsgerichte criteria. Deze criteria variëren van “alle materialen, mits deugdelijk, zijn mogelijk” tot “de bebouwing staat in de rooilijn en kent aan de onderzijde een plint”. In deel 4 worden objectgerichte criteria behandeld, voor onder andere schuttingen en dakkapellen.

Inhoudelijke verschillen

De vergelijkbare aanpak heeft in de twee welstandsnota's tot een totaal verschillend resultaat geleid, voornamelijk door twee factoren: de aard van het landschap, de dorpen en de stadjes én de keuzes van het gemeentebestuur. Gemeente Hof van Twente kent heel weinig landschappelijke verschillen, het is een patchwork van kampen, essen, landgoederen en bospercelen. In de stadjes en dorpen bepalen met name de oude centra en de linten het beeld. Op basis hiervan is een kaart gemaakt van de beoogde dynamiek in de gemeente. Deze is bepalend geweest voor de indeling in deelgebieden.

In Twenterand zijn de landschappelijke verschillen juist heel duidelijk aanwezig. Karakteristiek voor dat landschap is het contrast tussen het oude romantische dekzandgebied in het westen en het jongere rationale veengebied in het oosten. Daarnaast is een aantal karakteristieke dorpslinten aan te wijzen. Dit maakt dat de indeling in deelgebieden hier voornamelijk op de in het landschap aanwezige differentiatie berust.

Opvallend is dat in beide nota's, hoewel dat formeel niet tot het welstandsbeleid hoort, ook criteria zijn ontwikkeld voor de inrichting van de erven op het platteland.

Naast de landschappelijke en stedenbouwkundige opbouw heeft het gemeentebestuur duidelijke kleur aan de nota's gegeven. De gemeente is immers eindverantwoordelijk voor het welstandsbeleid. In de nota voor Twenterand zijn hierdoor voor een aantal gebieden geen welstandsregels opgenomen. De afgelopen maanden hebben de nota's ter inzage gelegen. In Twenterand zullen per deelgebied folders worden vervaardigd.

Experiment

Het is niet zo dat de welstandscommissie nu niets meer te doen heeft. Veenbos en Bosch heeft de regels zo ruim mogelijk opgesteld. “Bij de totstandkoming van

God zij dank

welstandsnota's zien we nogal eens een strijd tussen juristen en architecten op-laaian. Juristen bepleiten strikte regels, terwijl architecten juist voor losse regels zijn. Losse regels betekenen namelijk veel debat, en dat biedt de mogelijkheid voor architectonische vernieuwing." Om daar een schepje bovenop te doen, doet Veenenbos en Bosch voorin de nota's de uitnodiging, de regels op een creatieve manier te interpreteren. Dit wordt geïllustreerd met foto's van architectuur waarin creatief met bouwregels is omgesprongen. Hierdoor krijgt de nota meer de vorm van een inspiratiebron, dan een boek met ge- en verboden. "Wij gaan niet bepalen wat esthetisch goed is," zegt Jeroen Bosch. De uitwerking van de welstandsnota is sowieso maar afwachten.

Harm Veenenbos: "Wat dat betreft is het één groot experiment. Alleen door blijvende discussie en afstemming met andere planningsinstrumenten, zal het experiment welstandsnota slagen. Maar het is in ieder geval aardig, dat door de invoering van de welstandsnota heel Nederland als een lappendeken in kaart wordt gebracht." Misschien een idee voor de volgende nieuwe kaart van Nederland...

Summary

From this July every municipality in the Netherlands is obliged to develop a note for aesthetic appearance.

Without this note, supervision on aesthetic appearance will not be possible anymore. Veenenbos and Bosch landscape architects has developed two notes for aesthetic appearance, for the municipality of Hof van Twente and Twenterand. In the notes there's space left for architectural discussion, and creative interpretation of the rules is encouraged. Another notable feature is the fact that the rural area is included, as opposed to earlier policy for aesthetic appearance.

Er zijn geen onbegaafden in de hemel. Nog nooit heb ik een verprutste wolkenlucht gezien. Vooral niet boven Nederland, want daar verdringen zich de grote landschapschilders van weleer. Als in de vroege morgen Aelbert Cuyp onder een koepel van ceruleum lucht en velden met stofgoud kleurt, loodst Jacob van Ruisdael vanuit het noordwesten met een aanwakkerende bries een reeks stapelwolken naar binnen. Sombor en paars. Geluidloos schuiven hun langgerekte schaduwen over zijn uitverkoren landschap.

Onderstrep hun eigen pracht. Dan ziet Jan van Goyen kans de wind te doen krimpen. Okergrauwe wolkenflarden jagen nu over. Matzilver wordt het licht. Aan de horizon is het even roze in het grijs. De eerste regenbui. Waar ter wereld wisselen de luchten zo snel. Een weervoorspeller op onze televisie kan het handenwringen niet meer laten. Soms, bij zuidenwind, houden de schilders zich muisstil. Doen een stap terug. Vol eerbied voor de grootste van allen, Claude Lorrain. Als in een kathedraal valt nu het licht. Het komt van alle kanten. Kleuren lossen op tot een onhoorbare klank. Lucht en land zijn een zinderend geheel. Wat een glorie.

Doch wat een frustratie voor de Rijksverkavelaars hier beneden. Zij zouden de wolkenluchten willen systematiseren. Met gerantsoeneerde zonneshijn. Met gereglementeerde regenbuien. Alles voor de intensieve landbouw en veeteelt. Daarvoor hebben zij reeds het fijnmazige, gedurende eeuwen organisch gegroeide Hollandse landschap platgebulldoerd. Grootschalig gemaakt. Het waterpeil verlaagd. De plantengroei verpauperd. De vogels verjaagd. Door een doodverkaveld landschap gaan nu in lange rijen de tractoren met protesterende boeren. Zij zijn misleid door de overheid. Het systeem blijkt niet te deugen. Wat een ellende voor de ingenieurs van Waterstaat. Die onvoorspelbare wolkenluchten moeten gepacificeerd. Zoals zij van het avontuurlijke Zeeland de sufste van alle provincies hebben gemaakt. Eerst dan kunnen zij een veiligheid garanderen van een ieder tot op de jongste dag.

En wat een verdriet voor een aantal hoogwaardigheidsbekleders langs onze grote rivieren. Ondubbelzinnig hebben zij hun weezin laten blijken tegen de bewonderaars van het unieke rivierenlandschap. "We moeten hen koudstellen", beweert een burgemeester in een vergadering. "Laat de wetgever ingrijpen", roept een dijkgraaf in de krant. "Een strafbaar feit: uitlokking van geweld", oordeelt een Betuwse baron voor de televisie over een kunstenaar die op de dijk hardhandig in elkaar werd geslagen, omdat hij pleitte voor ophoging van de Waaldijk zonder het landschap al te zeer aan te tasten.

Maar God zij dank! Het is onmogelijk dat de autoriteiten, of de ingenieurs van Waterstaat, of de Rijksverkavelaars ook in den hogen hun invloed doen gelden via connecties. Om Cuyp en Ruisdael, Lorrain en Van Goyen te laten belasteren, bedreigen en weggagen. Om daarna de wolkenluchten te laten systematiseren, zoals nu al in minder dan dertig jaar driekwart van het Nederlandse landschap liefdeloos op de schop is genomen. Geen denken aan! Er zijn immers geen onbegaafden in de hemel!

Willem den Ouden

Landschapschilder

wdenouden@planet.nl

Dit verhaal verscheen eerder in de rubriek 'Nederland verandert, of u dat nu wilt of niet' in het jaarverslag van Kasteel Groeneveld, 1995.